

Työllisyyden hoito tulevassa maakuntamallissa
Syysseminaari 16. – 17.11. 2017, Helsinki

**Mitkä ovat kokemukset työvoimapalveluiden
yksityistämisestä ulkomailla – ja mikä meillä olisi viisasta??**

Robert Arnkil
Arnkil Dialogit
rarnkil@gmail.com

Työvoimapalvelut Euroopan maissa muistuttivat toisiaan varsin suuressa määrin vielä noin 20 vuotta sitten.

Työvoimapalvelujen tyypillinen toteutustapa on ollut valtiollinen työvoimapalvelu, jolla on alueellinen ja paikallinen taso. Palvelu toteutuu paikallisen tason työvoimatoimistojen kautta, jotka usein vastasivat myös työttömyysturvan vireillepanosta ja sen ehtojen täyttymisestä (tässä maiden välillä eroja)

Ostopalvelujakin on käytetty, erityisesti ammatillisen työllisyyskoulutuksen ja erityisryhmien, kuten erilaisten työkyvyn rajoitteiden, kohdalla.

Kolmannen sektorin roolin vahvuudessa on kuitenkin ollut kautta aikojen suuria eri puolilla Eurooppaa.

Sittemmin tilanne on muuttunut olennaisesti, mallit ovat varsinkin viimeisen 10 vuoden aikana eriytyneet

On maita, jotka edelleenkin työvoimapolitiikassa ja työvoimapalveluissa nojaavat valtiojohtoiseen toimintaan (kuten Saksa ja Ruotsi ja meilläkin, vielä) ja Euroopan Unionin politiikkakin on viime aikoihin asti suosinut tällaista perusmallia

Paikallishallinnon, kuntien, rooli on monissa maissa kasvanut, kuten myös muut kumppanuudet, erityisesti kolmannen sektori rooli on kaikkialla kasvanut. Näin on mm. Saksassa, Hollannissa ja meilläkin (kuten TYP)

Tanska kunnallisti työvoimapalvelut 10 vuotta sitten

Myös 'markkinamallit', eli palvelujen ulkoistaminen, kilpailuttaminen ja yksityisen sektorin käyttö työvoimapalveluissa ovat olleet, erityisesti anglo-saksisissa maissa, Iso-Britanniassa, USA:ssa ja Australiassa jo pitkään kasvussa

Työvoimapalvelujen kolme perusmallia

Kokonaan kunnallistettu malli

Tanska

Vaikuttavuuden idea:

- Kaikki oleellinen yksissä käsissä
- Paikallisuus ja demokratia

Haaste: Työvoimapolitiikan pirstoutumisen välttäminen

'Sekamalli'

Saksa, Suomi, Ruotsi, Hollanti

Vaikuttavuuden idea:

- Kumppanuus

Haaste: Monimutkaisten ja monitasoisten kumppanuuksien hallinta

Yksityistetty malli

Australia, Iso-Britannia

Vaikuttavuuden idea:

- Innovointivapaus ja kilpailuttaminen

Haaste: Hyvien markkinoiden ja kriteerien luominen ja tilaamisen osaaminen

Suomen työvoimapalvelujen malli on tähän asti ollut pohjoismainen malli

Alun perin Suomen hallitus valmisteli siirtymistä 'Australian malliin'

Tämä olisi tarkoittanut työvoimapalvelujen lähes täydellistä yksityistämistä

Sittemmin perustuslakivaliokunta torppasi pakollisen yhtiöittämisen, joten parhaillaan haetaan uusia askelmerkkejä. Niistä ei vielä tiedetä.

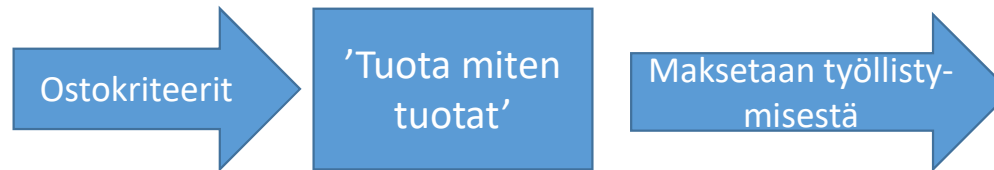
- Mutta: Mikä tämä 'Australian malli' oikein on? Mitä kokemuksia siitä – ja yksityistämisestä muuallakin - on?

Australia yksityisti työvoimapalvelut lähes kokonaan 1998 ('lähes' tarkoittaa, että markkinoiden kokonaisuuden sääntely, palvelutarpeen arviointi, tavoitteet, ostojen kriteerit ja tulosseurantaon edelleen julkista). Australian mallia on korjailtu moneen otteeseen

- Alussa ideana oli, että palvelun tuottajalla on vapaus tuottaa työllistämistulos parhaaksi näkemällään tavalla ja julkinen puuttuu siihen mahdollisimman vähän (palvelun tuottaminen on 'black box')
- (Tämä on siis täyskäännös vielä 10-15 vuotta sitten meilläkin myllänneestä 'laatujohtamisesta', jossa haluttiin puuttua palveluprosessiin)
- **Australian ongelma:** 'kermankuorinta' ja 'parkkeeraaminen', ja ajan myötä haasteena tietääkö tilaaja tarpeeksi hyvin mitä tilaa (nk. 'viisaan ostajan' ongelma)
- **Australian ratkaisu:** sääntöjen ja kriteerien lisääminen, avoimuuden lisääminen ('black box' onkin avattava) (eli palataan osittain 'lähtöruutuun')

Australia ja Iso-Britannia

Ennen:

Ongelmat:

- Tilaaaja ei ajan mittaan tiedä tarpeeksi hyvin mitä ostaa (nk. 'smart buyer' ongelma)
- Ei saada levitettyä toimivia käytäntöjä
- Tarvittaisiin myös 'pehmeiden' välitulosten seuranta ja palkitsemista

Nyt:

Muutokset:

- Tuottajan on kerrottava enemmän käytännöistään ja sitouduttava laatukriteereihin
- Hyviä käytäntöjä levitetään
- Välituloksista ('aktivoitumisesta') palkitaan

Iso-Britanniassa yksityiset ostopalvelut kohdistuvat **pitkäaikaistyöttömiin ja erilaisia työllistymisen esteitä omaaviin**. Myös Iso-Britannian mallia on korjailtu radikaalisti.

- Iso Britannian ongelma: kuten Australia, ja ostojen pirstaloituminen ja sekavuus, kokonaisuuden hallinta
- Iso-Britannian ratkaisu: kuten Australia + 'prime contractors', ostojen kilpailuttaminen ja keskittäminen 18 ensisijaiselle jättiyritykselle, joiden kanssa tehdään 5-vuotiset jättisopimukset
- Avoimuuden lisääminen (black boxia aukaistaan, laatukriteerejä käytetään ('Merlin Standard'))

Hollannissa pitkäaikaistyöttömiin ja erilaisia työllistymisen esteitä omaaviin kohdistuvat palvelut yritettiin pakkoyksityistää v. 2000. Se epäonnistui täydellisesti (sekava ja kallis) ja siitä jouduttiin 2010 palaamaan 'kumppanuusmalliin'

Ovatko yksityiset mallit parempia kuin julkiset?

- Saksa tutki asiaa vertailuryhmätutkimuksella ja sai tulokseksi, että julkinen oli vaikuttavampi ja tehokkaampi (ero julkisen ja yksityisen välillä tasoittui ajan myötä). Saksan johtopäätös: ei ole olemassa perusteita olennaisesti lisätä yksityisiä palveluja, vaan kehittää edelleen valtio-kunnat-muut kumppanit (ml. yksityiset) mallia
- Mitään varsinaisesti uutta tai erityisiä innovaatioita ei yksityinen malli ole työllistymisen edistämiseen tuottanut. Hyvät käytännöt ovat käytännössä pääasiassa samoja kuin julkisissakin malleissa
- Yksityinen painii aivan samojen kysymysten äärellä kuin julkinen nytkin: kokonaisuuden hallinta, hyvät pelisäännöt, moniongelmaisuus, hyvän kontaktin saaminen asiakkaisiin, yhteistyö asiakkaan kanssa, hyvin toimivat kumppanuudet, asiakasprosessien sujuvuus....
- Yksityisten mallien kokonaisyhteiskunnallisia vaikutuksia ("Australian nykyinen malli parempi kuin entinen", tai "A malli parempi kuin Suomen nykyinen" täysin mahdoton arvioida, liian kompleksinen kysymys
- **Ei toisaalta ole perusteita väittää myöskään että ne olisivat jotenkin ratkaisevasti huonompiakaan.** Hyvin toteutettu ja jatkuvasti kehitetty malli, jossa yksityisen rooli on suuri voi myös parantaa palveluja
- **Olennaiseksi kysymykseksi muodostuu mitä edellytyksiä Suomella on toteuttaa julkista, yksityistä tai kumppanuusmallia?**

Hyvin toimivassa työllisyyden hoidon kokonaismallissa ovat *pääosiltaan samat 'komponentit', riippumatta siitä onko malli julkinen, yksityinen tai näiden yhdistelmä*

Yksityistäminen tuo kuitenkin mukanaan myös omat haasteensa, erityisesti hankinnan ja markkinoiden kehittämisen osalta. Tätä on jouduttu Australia-Iso-Britanniassa säätämään moneen kertaan. Ja samalla on lisääntynyt se byrokratia, josta aika suurin julistuksin alun perin haluttiin eroon (mutta lasketaanko sen kustannuksia?)

Suomi on julkisten palvelujen kilpailuttamisessa ja markkinoiden kehittämisessä jälkitulija, ei välttämättä edes 'second mover'

Vastikään on kaupungeissa ja kunnissa luovuttu tilaaja-tuottaja malleista, koska ne eivät osoittautuneet toimiviksi (kuten eivät muuallakaan aikaisemmin!). Missä viipyvät kriittiset arviot tästä?

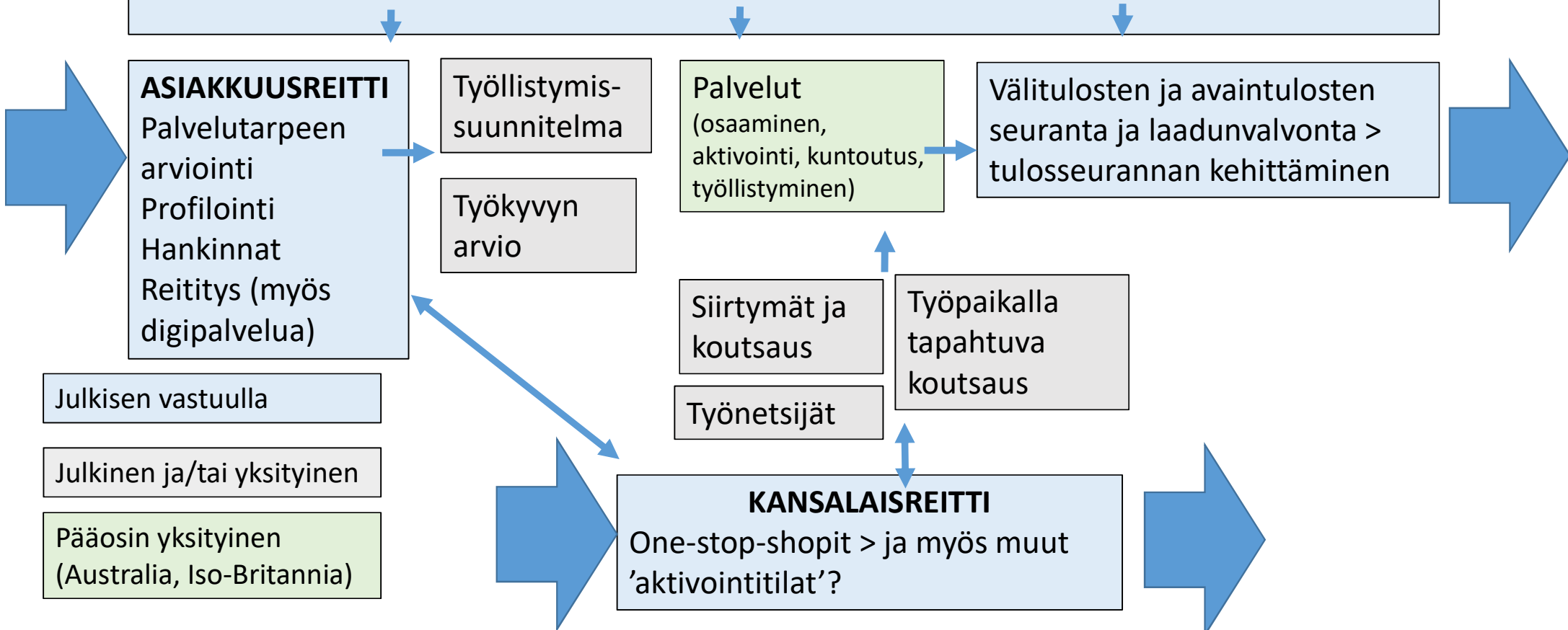
Nyt 'tiltu' tulee uudelleen maakunnissa. Ollanko nyt viisaampia?(ja onko opittu esimerkiksi Australian, Iso-Britannian ja Hollannin kokemuksista?)

No millainen malli sitten?

Kokonaistrategian ja markkinoiden kehittäminen ja yhteys elinvoiman kasvuun

Jatkuva avoin monitoimijainen kehittäminen ja dialogi

Hankintamenettelyn ja tulostavoitteiden määrittely ja -osaamisen kehittäminen

Loppupäätelmät

- Työvoimapalvelujen toimivuus ei siten ole jossain yksityiskohdassa, ei palvelun yksityistämisesäkään, vaan kokonaisuuden toimivuudessa
- Yksityisten palvelujen toimivuuden varmistaminen on sitä soveltavissa maissa ollut moni(kymmen) vuotinen korjaus- ja oppimisprosessi, joten jatkuvaan nopeaan oppimiseen on syytä varautua
- Yksityistämisesssä on erittäin tärkeää varmistaa markkinoiden kehittyminen, hankinnan ja tilaamisen osaaminen, kokonaisuuden hallinta ja sellaiset kriteerit ja seuranta hankinnalle, että todella saadaan sellainen yhteiskunnallinen ja yksilöllinen vaikuttavuus, jota tavoitellaan
- Myös uuden yritystoiminnan käynnistäminen ja siihen liittyvä osaaminen ja asennemuokkaus on kriittinen kysymys
- Saksan, Tanskan, Hollannin – ja myös Australian ja Iso-Britannian – kokemukset viittaavat siihen, että ratkaisujen olennainen komponentti on joka tapauksessa hyvä kumppanuus (myös yksityisen kanssa) >
Olisiko meilläkin viisaampaa tähdätä kumppanuusmalliin?